

Перегуда Є.В.
*доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук
Київський національний університет будівництва і архітектури*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ ПОЛІТОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСВІТИ У ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ

Новий Закон «Про вищу освіту», реформаторські акти Міністерства освіти і науки України, прийняті після Революції Гідності, поставили представників соціальних наук у складне становище. Було скасовано статус нормативних навчальних дисциплін, який раніше поширювався й на політологію. Ініціатори пояснювали свої дії досвідом Європи, де політологію, а також інші соціальні дисципліни не викладають у непрофільних ВНЗ, необхідністю розширення автономії університетів. Це не повною мірою відповідає дійсності. Як свідчать навчальні плани підготовки бакалаврів низки університетів ЄС та США, зокрема технічних, соціально-гуманітарна складова присутня в них також. Про це автор неодноразово писав [1], тому немає необхідності повертатися до цього.

Наразі під егідою МОН готуються стандарти освітніх спеціальностей, перелік яких було затверджено у 2016 р. В їх основу будуть покладені професійні компетентності. Як свідчать члени методичних комісій, серед них будуть й соціальні компетентності, але питання про механізми їх втілення планується віддати на відкуп університетам. Існує ризик, що університети прагнутимуть реалізувати ці компетентності в рамках профільюючих дисциплін.

У першу чергу це впливає на викладачів непрофільних вишів. Але це відчують на собі й університети, які випускають політологів, оскільки рішення, які уже прийнято та які очікуються, скорочують потребу в політологах. Це може вплинути й на фінансування науково-дослідних інститутів. Тому ця ситуація не може не бути предметом обговорення на Конвенті.

На нашу думку, потрібне прийняття рішень, так би мовити, від громадянського суспільства, підняти рівень самоорганізації у середовищі політологів, дієвості вже існуючих структур. Досвід обговорення проблем політології у попередні роки засвідчив, що ступінь самоорганізації та дієвості представників історичної науки на порядок вище, ніж у політологів.

Але сьогодні я хотів би зацентувати й на іншому. Можна критикувати дії керівництва сфери освіти та науки, але вірогідно, що тенденції реформування змісту освіти найближчими роками не зміняться. Зокрема, збережеться тенденція виведення суспільствознавчих дисциплін за межі навчального процесу у непрофільних ВНЗ. Тому постає питання про адаптацію викладачів та кафедр до ситуації. Зокрема, воно актуальне щодо технічних ВНЗ, Ми вважаємо, що існуюча ситуація не є безвихідною. Вона є викликом, який стимулює політичну науку до саморозвитку.

Хочу поділитись у цьому відношенні досвідом Київського національного університету будівництва і архітектури. Наразі - у 2016-2017 та, вірогідно, 2017-2018 навчальних роках - ситуація з викладанням соціальних та гуманітарних дисциплін більш менш прийнятна для нас. Викладання не лише було збережене, а й розширене за політологією, де обсяг кредитів навіть збільшився порівняно з попередніми роками. Але це не гарантує, що такою ситуація буде після затвердження стандартів спеціальностей. Тим більше, що, за наявними даними, представники випускових кафедр тиснуть на ректорат з вимогою вивести з навчальних планів соціальні та гуманітарні дисципліни. За цих умов кафедра політичних наук, яка довгі роки

спеціалізувалася на викладанні історії України, політології та соціології, спрямовує дії на зближення як змісту навчальних дисциплін, так й власне їх переліку, а також змісту наукової роботи викладачів зі спеціалізацією ВНЗ.

Наведу приклад. За наказом ректора, на 2016-2017 навчальний рік обов'язковими на усіх спеціальностях були визначені «Історія української державності та культури» та «Політологія». Водночас рішення про викладання «Соціології» мали приймати факультети. Більшість їх поки що зберегли цю дисципліну, але окремі перенесли її до тієї складової навчальних планів, яка визначається вибором студента, а в особистих розмовах керівники факультетів визнали, що це фактично означає виведення дисципліни з навчального процесу. Зокрема, таке рішення було прийняте на найбільшому факультеті - архітектурному. Реагуючи на цю ситуацію, кафедра запропонувала внести до переліку дисциплін за вибором студента ще деякі дисципліни, які були наближені до змісту архітектурної освіти. Ми сподівались, що частина студентів обере їх й таким чином частково компенсує втрату годин внаслідок фактичної ліквідації «Соціології». Зокрема, за нашими пропозиціями були внесені дисципліни «Соціологія простору», «Соціологія архітектури», «Соціологія міста», а також «Політична символізація в архітектурі». Реальність перевершила наші сподівання. Студенти мали обрати кілька вибіркових дисциплін. Загальна кількість тих, хто обрав дисципліни, які запропонувала наша кафедра, майже вдвічі перевищила кількість студентів на потоці. Тобто навіть враховуючи, що за обсягом вибіркової дисципліни менші, ніж «Соціологія», коли вона мала нормативний статус, ми отримали ненабагато менше годин. Це не означає, що у наступному році ситуація буде такою самою - наступні курси можуть обрати дисципліни, які викладають інші кафедри, але ця ситуація засвідчує один з варіантів адаптації до умов, в які ми поставлені.

Існують й інші приклади адаптації, але автор хотів би навести ще один, який стосується як навчального процесу, так й розвитку науки. Нині розвиток будівельного комплексу та суміжних галузей тісно пов'язаний з таким напрямом як енергоефективність та енергозбереження. Відповідно у КНУБА в останні роки активно розвиваються дослідження у цьому напрямі - створено відповідний НДІ, обладнано спеціалізований навчальний клас тощо. Реагуючи на цей виклик, наша кафедра запропонувала тему наукової роботи, яка знаходиться на міждисциплінарному перетині, а саме: «Моделі національної консолідації (на прикладі політики енергоефективності та енергозбереження)». Ця тема була підтримана керівництвом науковою роботою в університеті, а наприкінці 2016 р. - Міністерством освіти і науки. Можливо, дехто вважатиме, що ця тема спекулятивна. Дослідження, які за планом мають бути здійснені, покажуть, але хотілося б звернути увагу на те, що політика енергоефективності та енергозбереження вже сьогодні активно вивчається в рамках не лише економічної теорії та галузі держуправління, натомість політична наука звертає на неї дуже мало уваги, хоча перші дослідження автора цього матеріалу та праці представників держуправління свідчать, що у сфері енергоефективності та енергозбереження наявні потужні політичні аспекти. Також, до речі, продовжуючи цей напрям, кафедра затвердила теми досліджень двом аспірантам, які стосуються політики держави та діяльності громадянського суспільства у сфері житлово-комунального господарства.

Вищесказане настановує на такий висновок. Звичайно, у керівництва університетів може існувати ірраціональне прагнення прибрати суспільствознавців, яке мотивується історичною «стежкою залежності» (примусовим викладанням історії КІРС). Але якщо ця ірраціональність відсутня, виживання соціальних наук у непрофільних, зокрема технічних, ВНЗ можливе. Але його умовою є інтеграція цих

наук та, відповідно, змісту навчального процесу зі спеціалізацією вишів. Але це водночас, на нашу думку, ставить певні вимоги до змісту підготовки фахівців з політології у профільних ВНЗ, а також до напрямів досліджень у галузевих НДТ. Ми вважаємо, що ці структури повинні розширювати зміст навчального процесу та наукових досліджень за рахунок проблем, які сьогодні стоять в центрі суспільно-політичного життя України та інших країн, причому які торкаються не лише риторики вузького кола політичних еліт, а й широких верств суспільства.

Чи готове сьогодні до цього політологічне середовище? Однозначно оцінити важко. Так, останнім часом деякі вчені розвивають такий напрям досліджень як політична урбаністика або політичний символізм архітектури [2]. Водночас, на нашу думку, в інтересах знову таки виживання політичної науки у будівельних вишах слід зазначити, що політологи не завжди усвідомлюють специфіку викладання у цих ВНЗ. Так, відображення соціально-політичних процесів в архітектурних об'єктах та архітектурних просторах викладають й самі архітектори у курсах «Історія містобудування» або «Історія архітектури». Натомість ніша, яку можуть зайняти політологи і яку не заповнюють самі архітектори, полягає не у відображенні архітектурою соціально-політичних процесів, а у впливі самої архітектури на ці процеси. Власне це й є сутністю того явища, яке має назву символічної політики та яке вже має теоретичне обґрунтування у працях П. Бурдіо, М. Едельмана та ін. Тобто завдання політологів та соціологів - формування соціально відповідального архітектора. Щодо сфери енергоефективності та енергозбереження ситуація складніше. Зазначу, що вищевказана ініційована кафедрою тема наукової роботи не одразу знайшла підтримку саме у профільній експертній комісії. Також символічно, що стаття з питань політики енергоефективності, подана автором в рамках конгресу Асоціації політологів, викликала у частини науковців сумнів у її «політологічності». Водночас дає надію позиція керівництва Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. Т. Ф. Кураса, які переконані у можливості таких досліджень. Тому ми сподіваємось знайти підтримку у учасників Конвенту, зокрема, молодих політологів, і врешті відповідні зміни у змісті навчального процесу та наукових досліджень сприятимуть зміцненню позицій політичної науки у технічних ВНЗ.

Література

1. Перегуда Є.В. Викладання історичних дисциплін у технічних ВНЗ в умовах скасування їх нормативного статусу : досвід Київського національного університету будівництва і архітектури / Є.В. Перегуда, Т.В. Гончаренко // Актуальні проблеми викладання історії України та історії української культури у вищій школі. Матеріали VIII міжвузівського науково-методичного семінару (м. Київ, 18 грудня 2015 р.). - К. : НТУУ «КПТ», 2016. - С. 22-32.
2. Хома Н.М. Архітектурний символізм : політика, виражена у камені / Н.М. Хома // Науковий часопис імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. - 2015. - Вип. 18. - С. 92-97.